

ВІДГУК

на дисертаційну роботу **Морозова Богдана Станіславовича**
«Кишкові гельмінтози собак і котів в Сумській області
(поширення, лікування, розробка заходів боротьби)»,
представленої на засідання спеціалізованої вченої ради ДФ 55.859.018
у Сумському національному аграрному університеті
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
галузі знань 21 Ветеринарна медицина
за спеціальністю 211 Ветеринарна медицина

Актуальність обраної теми. Собаківництво в даний час набуває важливого значення в різних галузях народного господарства. Потреби у розвитку службового, декоративного, спортивного та спеціального собаківництва зростають, оскільки ці тварини – незамінні помічники людини. В усьому світі існує безліч різноманітних форм використання собак, одна з яких – збагачення духовного світу людей. Крім того, собаки беруть участь в охороні народногосподарських та інших об'єктів, у тому числі державного кордону.

Надзвичайно небезпечними для м'ясоїдних тварин є гельмінтози – захворювання, збудниками яких є величезна група паразитичних нематод, цестод, трематод, акантоцефал. Крім того, тварини інвазовані гельмінтами окремих видів, слугують джерелом зараження людини. В міських умовах постійний контакт собак з людиною обумовлює небезпеку масового інвазування людей гельмінтами – збудниками зооантропонозів.

Досі основним методом боротьби з гельмінтозами є дегельмінтизація, успіх якої залежить від наявності високоефективних, малотоксичних, дешевих, простих за технікою застосування антигельмінтиків. Для лікування тварин за виникнення гельмінтозів застосовують препарати різноманітної природи, серед яких хіміко-фармацевтичні засоби займають головне місце. Проте, незважаючи на широкий арсенал антигельмінтних препаратів, гельмінтозні хвороби продовжують бути найбільш розповсюдженими заразними патологіями собак.

Саме тому, дослідження щодо поширення кишкових гельмінтозів серед собак і котів на певних територіях України, а також розробка і впровадження у виробництво науково обґрунтованих лікувально-профілактичних засобів за кишкових гельмінтозів собак і котів має актуальне значення й потребує подальшого і більш глибокого вивчення.

Аналіз змісту дисертації та її методичний рівень. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 117 сторінках комп'ютерного тексту і включає: вступ, огляд літератури, загальну методику та основні методи досліджень, результати експериментальних досліджень, аналіз та узагальнення результатів досліджень, висновки, пропозиції виробництву. Список

ОТРИМАНО СНАУ

Вх. № 155 від 20.01.2024

використаних джерел містить 307 найменувань, у тому числі – 145 латиницею. Робота ілюстрована 41 таблицею, 6 рисунками та містить 6 додатків.

Після аналізу структури дисертації можливо зробити висновок, що вона містить всі необхідні розділи. Зокрема, у вступі чітко і послідовно описані питання мети і завдань досліджень, об'єкт і предмет досліджень, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, публікації автора (ст. 12–16).

Розділ 1. Огляд літератури включає 3 підрозділи дисертації (ст. 17–43), а саме:

1.1. Поширення кишкових гельмінтозів собак і котів (ст. 17–25).

1.2. Забруднення ґрунту екзогенними формами кишкових гельмінтів (ст. 25–28).

1.3. Кишкові гельмінтози собак і котів, їх контроль та профілактика (ст. 28–40).

Огляд літератури написаний автором грамотно, логічно і послідовно. Зазначимо, що результати експериментів та висновки багатьох дослідників, що вивчали ці питання, ґрунтовно проаналізовані й лаконічно викладені. В кінці цього розділу автор надав висновок до розділу (ст. 40–41).

Розділ 2. Загальна методика та основні методи досліджень (ст. 42–49). Дисертаційна робота виконана впродовж 2017–2021 рр. у лабораторіях кафедр ветсанекспертизи, мікробіології, зоогієни та безпеки і якості продуктів тваринництва, а також епізоотології та паразитології Сумського національного аграрного університету. Окремі дослідження проведено в Сумській регіональній державній лабораторії Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів; державній лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи Центрального ринку; науково-виробничій лабораторії НВФ «Бровафарма»; клініці ветеринарної медицини «Ветсервіс» (м. Суми).

У даному розділі автором викладено обґрунтовані шляхи досягнення поставленої мети. Дотримуючись методичної і логічної послідовності, дисертант розробив схеми проведення експериментальних досліджень на тваринах. У цьому розділі описано основні методики досліджень, які є як сучасними, так і класичними. Це дало можливість автору отримати об'єктивний науковий матеріал. Проведено комплекс паразитологічних, мікроскопічних, епізоотологічних, клінічних, гематологічних, фармакологічних та статистичних методів досліджень, що сприяє глибокому розкриттю основних положень дисертації і свідчить про продуману концепцію роботи.

Основну частину дисертації займає **Розділ 3 «Результати експериментальних досліджень»** (ст. 50–103), в якому послідовно відображена реалізація поставлених завдань. Він складається з 6 підрозділів, а саме:

1. Поширення паразитарних хвороб серед собак і котів на території Сумської області (ст. 50–64).

2. Визначення рівня забруднення ґрунту яйцями та личинками гельмінтів (ст. 64–73).

3. Результати застосування препарату «Гельмісан» для дегельмінтизації собак і котів (ст. 74–76).

4. Фармако-токсикологічна оцінка препаратів «Elite Zoo Dog» та «Elite Zoo Cat» (ст. 76–96).

5. Визначення дезінвазійної ефективності засобу «ДезСан» (ст. 96–99).

6. Застосування превентивних заходів за кишкових гельмінтозів у собак і котів (ст. 100–103).

У цьому розділі автором узагальнено результати експериментальних досліджень щодо поширення кишкових гельмінтозів серед собак і котів у міській та сільській місцевостях Сумської області; визначено видову приналежність збудників кишкових гельмінтозів; досліджено в порівняному аспекті рівень контамінації зразків ґрунтів у міській та сільській місцевостях яйцями та личинками гельмінтів; встановлено ефективність застосування препаратів «Гельмісану», «Elite Zoo Dog» і «Elite Zoo Cat» за інвазій у собак і котів; запропоновано схему превентивних заходів за кишкових гельмінтозів у собак і котів.

Автором встановлено, що на території Сумської області середня екстенсивність ураження собак і котів збудниками кишкових гельмінтозів становить 51,9 %. У собак діагностовано токсокароз, токсаміоз, трихуроз та дипілідіоз, які перебігають у вигляді моно- (68,5 %) й мікстинвазій (31,5 %), а також встановлено особливості вікової та породної сприйнятливості собак до гельмінтів. У котів діагностовано токсокароз та дипілідіоз.

Також, дисертантом доведено, що на території міста Суми об'єкти довкілля контаміновані екзогенними формами гельмінтів, зокрема, *Trichuris* spp., *Taenia* spp., *Toxocara* spp., що вказує на наявність потенційних епідеміологічних ризиків для зараження людини.

В результаті проведених досліджень, автор визначив, що препарати «Elite Zoo Dog», «Elite Zoo Cat» та ошийники з фіпронілом (для собак і котів) в комбінації з препаратом «Гельмісан» є ефективними у боротьбі з сифонаптерозами та дипілідіозом у собак і котів, а також експериментально доведено дезінвазійну ефективність засобу «ДезСан» відносно яєць *Toxocara canis*. Для запобігання зараження кишковими гельмінтами та знищення їх у собак і котів автором розроблено комплекс превентивних заходів.

Розділ 4. Аналіз і узагальнення результатів досліджень. У цьому розділі (ст. 104–113) автор проводить логічно побудований, глибокий та всебічний аналіз і обговорення одержаних результатів. У цілому цей розділ викладено досить професійно, грамотно, що характеризує дисертанта як всебічно підготовленого й ерудованого науковця.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість експериментальних даних підтверджується використанням сучасних методів досліджень, достатньою кількістю виконаних експериментів. Матеріали та методи досліджень, що використані автором для вирішення поставлених завдань, відповідають меті роботи і дають можливість одержати обґрунтовані дані. Результати досліджень опрацьовані статистично, зведені у таблиці, узагальнені та детально опрацьовані.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації та їх вірогідність підтверджується:

- високим методичним рівнем поставлених експериментів, логічністю та послідовністю виконання серій досліджень;
- достатньою для одержання вірогідних даних кількістю тварин, які були залучені до експериментів;
- математичною обробкою одержаних результатів, що дало можливість встановити їх вірогідність.

Отже, наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, є цілком теоретично обґрунтованими й містять результати їх практичного використання.

Наукова новизна і достовірність одержаних результатів. Отримано нові дані щодо поширення кишкових гельмінтозів у собак і котів на території Сумської області. Вивчено особливості їх поширення з урахуванням екстенсивності і інтенсивності інвазії, пори року та умов утримання тварин. Визначено ступінь контамінації яйцями гельмінтів об'єктів довкілля у міській та сільській місцевостях.

Для лікування собак і котів за кишкових гельмінтозів застосовано препарат «Гельмісан». Розроблено сучасні ветеринарні препарати «Elite Zoo Dog» та «Elite Zoo Cat». Визначено їх фармако-токсикологічні властивості. Встановлено дезінвазійні властивості засобу «ДезСан». Запропоновано для виробництва протипаразитарні препарати та доведена їх ефективність. Розроблено комплекс превентивних заходів за кишкових гельмінтозів у собак і котів.

Важливість для науки і народного господарства одержаних автором результатів. Рекомендації щодо їх впровадження. Впроваджено у практику ветеринарної медицини препарати «Гельмісан», «Elite Zoo Dog» та «Elite Zoo Cat» для проведення профілактичних і лікувальних заходів у собак і котів, уражених кишковими гельмінтами та ектопаразитами. Встановлено дозу і концентрацію дезінвазійного засобу «ДезСан».

За результатами досліджень розроблено «Методичні рекомендації щодо профілактики та лікування собак і котів за кишкових гельмінтозів», які рекомендовані для фахівців ветеринарної медицини, слухачів курсів підвищення кваліфікації та як додатковий матеріал при виконанні

лабораторних занять та самостійної роботи магістрів факультету ветеринарної медицини і здобувачів освітньо-наукового ступеня спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» та 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» у Сумському національному аграрному університеті.

Опублікування основних результатів дисертації. За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 11 наукових праць, з яких 5 статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до складу Європейського Союзу, 4 тези доповідей на наукових конференціях та 1 методичні рекомендації.

Особистий внесок у розв'язання наукової проблеми чи у вирішення конкретного наукового завдання. Дисертант самостійно здійснив аналіз наукової літератури, сформулював плани наукових досліджень, розробив методи та схеми проведення дослідів. Брав безпосередню участь у виконанні експериментів, проведенні статистичної обробки й узагальнення одержаних результатів, сформулював висновки та пропозиції виробництву. Взяв участь у виготовленні експериментальних зразків ветеринарних препаратів, підготовці настанов із застосування та технічних умов на їх виготовлення. Ряд виробничих і лабораторних експериментів дисертант провів разом із науковими співробітниками, які є співавторами окремих публікацій, що включені до списку робіт, виконаних за темою дисертації.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Наукова робота Морозова Богдана Станіславовича має важливе наукове й практичне значення. Вважаю, що автор у результаті проведених експериментально-теоретичних досліджень отримав важливі дані щодо поширення кишкових гельмінтозів собак і котів, зокрема й зооантропонозів, а також системи захисту тварин за паразитозів.

Однак, поряд з аргументованими положеннями, трапляються твердження, які потребують **додаткового уточнення:**

– Обґрунтуйте доцільність використання модифікованого методу за Коваленко І. І. і ін. (1998) для проведення копроскопічних досліджень собак?

– Поясніть, яким чином вираховували інтенсивність інвазії за кишкових гельмінтозів у собак і котів?

– Чи існує кореляційна залежність між ступенем ураженості собак імагінальними стадіями розвитку збудника ехінококозу та ступенем ураженості свиней ларвальними стадіями?

– Чим обумовлена інвазованість цуценят віком до 4 місяців тільки токсокарами?

– Поясніть, чому за диплідіозу собак екстенсивність препарату «Гельмісан» становила 100 %, а інтенсивність – 76,50 % (ст. 75).

– Уточніть, яким чином отримували культуру яєць *Toxocara canis*, це були інвазійні чи неінвазійні яйця?

– Чим відрізняється запропонована Вами протипаразитарна програма для собак і котів від загальноприйнятих лікувально-профілактичних заходів?

У тексті трапляються поодинокі дефекти набору, невдалі вирази:

– «...дослідження останніх років виявили не високу екстенсивність інвазії серед домашніх собак від 12,5 до 34,4 % і домашніх котів – від 10,1 до 22,8 % за кишкових гельмінтозів» (ст. 18) – замінити на «...дослідження останніх років щодо поширення кишкових гельмінтозів виявили показники екстенсивності інвазії серед домашніх собак на рівні 12,5–34,4 %, а серед домашніх котів – 10,1–22,8 %»;

– «У молодих і дорослих собак виявлялися дипілідіоз...» (ст. 21) – замінити на «У молодих і дорослих собак діагностовано дипілідіоз...»;

– «За токсокарозу показник інтенсивності інвазії у заражених собак і котів може досягає значних величин» (ст. 30) – замінити на «За токсокарозу показник інтенсивності інвазії у заражених собак і котів може досягати високих значень»;

– «...з використанням методу Фішера-Стьюдента...» (ст. 49) – замінити на «...з використанням критеріїв Фішера та Стьюдента...»;

– «За результатами обстеження собак, у свою чергу, їх поділяли на хворих хворобами, які спричинені вірусними інфекціями (5,3 %), бактеріальними збудниками (6,8 %) та незаразної етіології (59,3 %)» (ст. 59) – замінити на «За результатами дослідження встановлено, що у 5,3 % собак кишкові гельмінтози перебігали разом з вірусними захворюваннями, у 6,8 % – з бактеріальними захворюваннями, у 59,3 % – із захворюваннями незаразної етіології»;

– У таблиці 3.6 (ст. 61) для кращого сприйняття матеріалу необхідно б було зазначити показники екстенсивності інвазії;

– «...*Strongylata* spp...» (ст. 64–68, 106, 114) – замінити на «...*Strongylida*...»;

– «...поверхня печінки мала гористість» (ст. 71) – замінити на «...поверхня печінки мала нерівний, горбистий вигляд»;

– Назву таблиці 3.40 «Ефективність знезараження 3 % розчином засобу «ДезСан» ґрунту та піску від яєць *Toxocara canis* залежно від та експозиції» (ст. 99) – замінити на «Ефективність знезараження 3 % розчином засобу «ДезСан» ґрунту та піску від яєць *Toxocara canis* залежно від експозиції».

Наявні окремі зауваження не є принциповими і не зменшують наукової цінності та проблемного значення виконаної роботи. Сподіваємось, що висловлені оцінки та зауваження сприятимуть подальшому вдосконаленню дисертанта.

Загальний висновок на дисертацію

Дисертаційна робота Морозова Богдана Станіславовича «Кишкові гельмінтози собак і котів у Сумській області (поширення, лікування, розробка заходів боротьби)», оформлена згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», є завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням отриманих результатів повністю відповідає вимогам, що передбачені «Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор Морозов Богдан Станіславович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 21 «Ветеринарна медицина» за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина».

Офіційна опонентка

докторка ветеринарних наук, професорка,
завідувачка кафедри паразитології та
ветеринарно-санітарної експертизи
Полтавського державного
аграрного університету

Валентина ЄВСТАФ'ЄВА

17 січня 2022 року